

بررسی تطبیقی سرزندگی در فضاهای گردشگری شهر شیراز (نمونه موردی: آرامگاه حافظ و سعدی)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۲/۰۸ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰

مژگان ساسانی*^۱ محبوبه دانشی کهن^۲

۱- استادیار گروه معماری، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران.

۲- کارشناس ارشد معماری منظر، مؤسسه آموزش عالی حافظ، شیراز، ایران.

چکیده:

در سال‌های اخیر توجه به کیفیت فضاهای گردشگری شهری به صورت گسترده‌ای در مطالعات بسیاری از رشته‌های مختلف مورد توجه قرار گرفته است و به عنوان یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزان و مسئولان شهری مطرح می‌شود. این پژوهش با این پیش فرض که سرزندگی در فضاهای گردشگری سبب تقویت کیفیت فضایی شده و به جذب گروه‌های مختلف سنی در فضاهای گردشگری کمک می‌کند، در پی پاسخگویی به این دو سؤال است که: "۱. چه معیارهایی بیشترین و کمترین نقش را در ارتقاء سرزندگی فضاهای گردشگری دارند؟" و "۲. از میان این دو فضای گردشگری مورد مطالعه (حافظیه و سعدیه) کدام یک سرزنده‌تر است؟" در راستای پاسخگویی به سؤالات پژوهش، ابتدا با مرور سابقه موضوع مفاهیم و نظریه‌های مرتبط تحلیل شد. سپس در مکان‌های مورد پژوهش، پرسشنامه‌های مناسب توزیع شد. اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه، از طریق نرم‌افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفت. لازم به ذکر است که روش تحقیق در این مقاله ترکیبی از مطالعه موردی با روش کمی تحلیل همبستگی است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که متغیرها در دو گروه دارای تفاوت معناداری نمی‌باشند.

واژه‌های کلیدی: سرزندگی، فضای شهری، شیراز، حافظیه، سعدیه.

مقدمه

اگر شهر را به مانند یک موجود زنده فرض کنیم برای ادامه زندگی به سرزندگی و نشاط نیازمند است. واضح است که لازمه سرزندگی فضاهای شهری، حضور مردم در شهر است (خستو و رضوانی، ۱۳۸۹). از مشکلات جدی امروزه در عصر تکنولوژی، کاهش احساس شادی و سرزندگی است. از آنجا که رسالت هنر معماری بهبود وضعیت زیستی بشر از طریق افزایش کیفیت فضا می‌باشد؛ و این امر زمانی محقق می‌شود که نه تنها پاسخگوی جنبه‌های عملکردی و زیبایی شناختی باشد، بلکه نیازهای روانی و رویاهای روزمره‌ی افراد را نیز برآورده سازد. لذا می‌توان سرزندگی را جزئی جدایی ناپذیر از یک معماری مطلوب دانست که در صدد است حسن نشاط را به مخاطبان فضا منتقل کند. (هاشم پور و کایینی، ۱۳۹۴) فضاهای عمومی، مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری به شمار می‌آیند. در چنین عرصه‌هایی، بیشترین تماس و تعامل بین انسان‌ها رخ می‌دهد. (پورا احمد، ۱۳۸۸) کیفیت فضاهای عمومی نشان دهنده‌ی کیفیت کلی زندگی شهری است، برای همین در ادبیات طراحی شهری و برنامه‌ریزی شهری به اهمیت فضاهای عمومی تأکید دارند. بی‌تردید محیط شهری موفق و سرزنده محیطی است که استعدادها را پرورش داده است و جذب می‌کند و قادر است بخشهای جدیدی را به ابعاد اقتصادی فرهنگی اجتماعی مدیریتی شهر برافزاید (عارف حسینی، ۱۴۰۰)، بنابراین درک سرزندگی شهری برای نظارت بر توسعه رشد خلاق شهری و شهرنشینی مردم گرا امری ضروری است. (حیدرزاده و حقی، ۱۴۰۰) فضای عمومی سرزنده بستر و زمینه‌ای را فراهم می‌آورد تا شهروندان فعالیت‌های مشترک را تجربه کنند. (مدنی پور، ۱۳۹۱) امروزه شهرهای موفق شهرهایی هستند که متناسب با ارزشها، هنجارها و خواسته‌های ساکنینش توسعه یافته و فضاهایی خالق، پویا و سرزنده را برای حضور آنان فراهم می‌آورند. (ستاری فرد، ۱۳۹۴) شناسایی عوامل مؤثر در سرزندگی یک فضا میتواند در جهت تحلیل وضع موجود و تصمیمات آتی به منظور ارتقای سطح کیفی فضاهای عمومی شهر و جلوگیری از تکرار نواقص در ساخت مکانها و فضاهای شهر مؤثر واقع گردد. امروزه شهرهای بزرگ با رشد بالای جمعیت و توسعه بی‌حد کالبدی مواجه هستند از این رو سبب شده است تا شهرها با مسائل و تنگناهایی چون کاهش کیفیت زندگی، جدایی محل کار از سکونت، دوری از طبیعت، کاهش فضاهای تفریحی و گذران اوقات فراغت، کاهش فضای عمومی و باز و در نهایت عدم سرزندگی و پایداری مواجه گردند (میکائیلی هاچه سو و آذر، ۱۳۹۶) سرزندگی شهری یعنی ظرفیت شهر برای پاسخ دادن و انطباق با شرایط حیات و زندگی فرد در میان جمع بودن و آنچه به فضا زندگی می‌بخشد مردم و حضور فعال و پر شور و نشاط آنها در فضا است (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۵) فضای سرزنده شهری فضایی است که در آن حضور قابل توجهی از افراد و تنوع آنها (به لحاظ سن و جنس) در گستره زمانی وسیعی از روز که فعالیت آنها عمدتاً به شکل انتخابی یا اجتماعی بوده و دارای دو رویه است که یک رویه آن به بینش فرهنگ مردم و ادراک آنها وابسته است و دیگری به کیفیت و زیبایی فضاهای شهری و معماری مربوط میشود که با هم ارتباط متقابل دارند (طیبیان و موسوی، ۱۳۹۵) فضای شهری سرزنده باید به این گونه باشد که مردم بیایند و بمانند. برای فراهم بودن زمینه

جذب افراد به فضا و سپس ماندن آنها باید نخست عناصر و عوامل جذب کننده موجود باشد سپس رضایت و آسایش نیز فراهم باشد. بنابراین می‌توان دو عامل جذابیت و رضایت را به عنوان ملزومات اولیه سرزندگی یک فضای شهری در نظر گرفت. (خستو، ۱۳۸۹). هدف از انجام این پژوهش رسیدن به معیارها و عواملی است که بر روی سرزندگی تأثیرگذار هستند و اینکه این عوامل در بافت‌های تاریخی و به طور ویژه "حافظیه و سعدیه" تا چه حد می‌تواند بر احیاء و باز زنده کردن و کاهش فرسودگی و جذب گردشگران مؤثر باشد.

پیشینه پژوهش

سرزندگی از لحاظ لغوی در فرهنگ لغت دهخدا، به معنای نشاط و شادی، سبکی و چالاکي، خوشی و خوشحالی آمده است. در تعریف سرزندگی می‌توان گفت که احساس سرزندگی با احساس شادمانی ارتباط نزدیکی دارد و به عنوان یکی از تجارب درونی سرشار از انرژی معرفی می‌گردد. (هاشم پور و کایینی، ۱۳۹۴). در لغتنامه شهرسازی رابرت کوان^۱، سرزندگی و زیست پذیری در کنار هم آمده و اینگونه معنی شده است: "Vitality and Viability" که ویژگی مراکز شهرهای کوچک و بزرگ موفق است. سرزندگی شهر بازتاب سطح شلوغی آن در اوقات مختلف روز و در بخشهای مختلف است؛ در صورتی که زیست پذیری میزانی برای سنجش ظرفیت آن برای جذب سرمایه برای بقاء، بهبود و تطابق نیازهای متغیر است (خستو و همکاران، ۱۳۸۹). چارلز لاندري^۲ مفهوم سرزندگی را به گونه‌ای متفاوت بررسی نموده؛ او ۹ معیار مؤثر را برای شناسایی یک شهر سرزنده و زیست‌پذیر برمی‌شمارد: تنوع، دسترسی، امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت، ارتباط و تشریک مساعی، ظرفیت سازمانی و رقابت (Landry, 2000). جیکوبز^۳ (۱۹۶۱) در اثر خود "مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا"، ۵ معیار را برای محیطی با کیفیت مطلوب و سرزنده تعیین می‌نماید: در نظر گرفتن فعالیتهای مناسب پیش از توجه به نظم بصری محیط، اختلاط کاربری چه از نظر نوع استفاده و چه حضور ابنیه با سن‌های مختلف کنار هم، توجه به خیابان، نفوذپذیری بافت، اختلاط اجتماعی و انعطاف پذیری فضاها. جین^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در مقاله «ارزیابی سرزندگی شهرها و شناسایی شهرهای متروکه در چین بر اساس داده‌های جغرافیایی به بررسی و تصویرسازی شهرهای متروکه بر اساس نظریه سرزندگی شهری می‌پردازد. نتایج یک پیشرفت چشمگیری از توسعه‌های مسکونی و شهرهای متروکه چین را نشان می‌دهد. شواهد نشان دهنده این است که شهرهای متروکه در مناطق تازه توسعه یافته چین در حال گسترش است. همچنین در شهرسازی مدرن چین که در قالب توسعه مجتمع‌های مسکونی خود را نشان داده است سرزندگی شهری دیده نمی‌شود. در نهایت پس از بررسی نظریه‌های گوناگون جدول (۱) شکل گرفته است.

1 Robert Cowan

2 Charles Landry

3 Jane Jacobs

جدول (۱): تعریف سرزندگی از دیدگاه نظریه پردازان مختلف

سرزندگی	نظریه پردازان
قابلیت مکان برای تأمین تنوعی از فعالیت‌ها و استفاده کنندگان با پیش زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با هدف تنوع تجربیات و تعاملات اجتماعی	دادپور، ۱۳۹۰
امکان برقراری برخوردها و کنش‌های مفید بین افراد و تماشا کردن دیگران	جیکوبز، ۱۹۶۱
فراهم آوردن امکان زندگی راحت در یک شهر	جکوبز و اپلیارد ^۱ ، ۱۹۸۷
جاییکه افراد بتوانند در محیطی ایمن (به ویژه برای کودکان)، آسایش و سلامتی، به دور از تراکم جمعیت، آلودگی‌های صوتی و هوا زندگی کنند.	اپلیارد، ۱۹۸۲
هماهنگی محیط با نیازهای بیولوژیکی انسان	لینچ ^۲ ، ۱۹۸۱
هویت داشتن، وجود زندگی اجتماعی در شهر، خوشبختی و پیشرفت اجتماع و اشخاص و پایداری اکولوژیکی	سالزانو ^۳ ، ۱۹۹۷
امکان تماشای مردم و شنیدن صدای آنها، امکان گرد هم آمدن غیر رسمی مردم در عرصه‌های عمومی، فرصت اجتماعی شدن برای کودکان و جوانان در عرصه‌های عمومی، تأیید و ارزش قائل شدن همه شهروندان برای یکدیگر و احترام به معرفت و آگاهی تمام ساکنان	لنارد ^۴ ، ۱۹۹۷
میزان سازگاری یک محل با فعالیت‌های غالب آن	گروه کرمونا ^۵ ، ۲۰۰۴
حیات و زندگی فرد در میان جمع بودن است و آنچه به یک فضا زندگی می‌بخشد مردم و حضور فعال و پرشور و نشاط آنها در فضا است	پاکزاد، ۱۳۸۲
تنوع فعالیت‌هایی که در یک مکان در ۲۴ ساعت در روز، هفت روز هفته، رخ می‌دهد، شاخصی از سرزندگی مکان است.	چپ من ^۶ ، ۱۳۸۶
سرزندگی شهری، صفت و کیفیتی است که در ذات محیط کالبدی و معماری و مستقل از ناظر وجود دارد. محیط کالبدی مناسب، خود به خود به ایجاد سرزندگی می‌انجامد.	گلکار، ۱۳۸۶
حضور پویا و فعال مردم در تمام طول شبانه روز در محیط‌های شهری	خستو، ۱۳۸۸
تنوعی از کابری‌های روزانه و شبانه، موسسه‌های آموزش برای تضمین حیات و سرزندگی، مکان‌ها و خیابان‌های امن و فروشگاه‌هایی با ویتربین‌های باشکوه	گل ^۷ ، ۱۳۸۹
سرزندگی را در کنار تنوع از اجزای اصلی سازنده فعالیت در یک فضای	مونتگومری ^۱ ، ۱۹۹۸

1 Alan Jakubzyk & Donald Aplyard

2 Kevin A. Lynch

3 Salzanv, Carmela

4 Henry Leonard

5 Carmona 's Group

6 Chapman

7 Jan Gehl

شهری بر شمرده و معتقد است سرزندگی موجب تمایز مناطق موفق شهری از یکدیگر می‌شود.	
سرزندگی احساس سرزنده بودن است که تحریک و اجباری به انجام آن نیست.	بوستیک ^۲ ، ۲۰۰۳
سرزندگی را در مقیاس انسانی در غالب پیاده راه‌ها، ترکیب خرید و گردش و ورودی‌های زیاد به فضای عمومی می‌داند.	کریر، ۱۳۸۴

منبع: نگارندگان

معیارها و مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی

برای رسیدن به کلیتی در مورد معیارهای سرزندگی، پس از بررسی مؤلفه‌های مختلفی که نظریه پردازان گوناگون در رابطه با سرزندگی عنوان نموده‌اند، مؤلفه‌ها طبقه‌بندی گردید و نتیجه آن در جدول شماره (۲) ارائه گردیده است.

جدول (۲): معیارها و مؤلفه‌های مؤثر بر سرزندگی

عوامل مؤثر بر سرزندگی	نظریه پردازان
چپ من، ۱۹۹۶	تنوع جاذبه‌ها، قابلیت دسترسی و اتصال‌ها، آسایش
جیکوبز، ۱۳۸۶	امنیت، آسایش و آرامش اقلیمی، اختلاط کاربری و فعالیت شبانه روزی، نفوذپذیری، حضورپذیری مردم، شفافیت، خوانایی، تنوع و جذابیت
هشتچین، ۱۴۰۰	تنوع کالبدی، جذابیت، ایمنی، آسایش اقلیمی
حسینی، ۱۴۰۰	فرهنگی، اجتماعی، کالبدی، اقتصادی
لینچ، ۱۳۷۶	امنیت، آسایش اقلیمی
گل، ۱۳۸۷	آرامش و آسایش اقلیمی، امنیت، شفافیت، زیبایی بصری
شفتو ^۳ ، ۲۰۰۸	خوانایی، تنوع و جذابیت، زیبایی بصری، انعطاف پذیری، امنیت، آسایش و آرامش اقلیمی، تنوع کاربری و فعالیت شبانه روزی، نفوذپذیری، حضورپذیری مردم
کارمونا، ۱۳۸۸	تنوع کاربری، نفوذپذیری، حضورپذیری مردم، شفافیت، تنوع کالبدی
اسکوئی، ۱۴۰۰	روانی اجتماعی، کالبدی فضایی، تسهیلات رفاهی و خدماتی
کریر، ۱۳۸۴	تنوع اختلاط کاربری‌ها و فعالیت شبانه روزی، نفوذ پذیری، خوانایی
تیبالدز ^۴ ، ۱۳۸۸	تنوع کاربری، تنوع کالبدی
انجمن AIA ^۵ ، ۲۰۰۵	خوانایی، تنوع کالبدی، زیبایی بصری، امنیت، تنوع کاربری، نفوذ پذیری، حضورپذیری مردم
گلکار، ۱۳۸۶	تنوع کالبدی، زیبایی بصری، امنیت، تنوع کاربری، حضور پذیری مردم
پامپر، ۲۰۰۷	موقعیت مکان، اندازه مکان، برنامه‌ریزی مکان، طرح مکان

1 Jon Montgomery

2 Bostic

3 Henry Shaftoe

4 Tybaldz

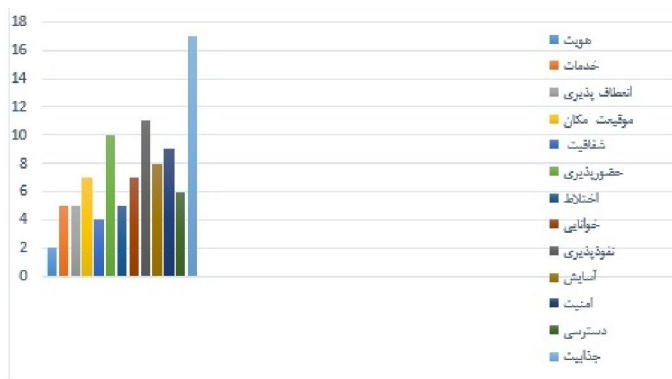
5 American Institute of Architects(AIA)

مونتگومری، ۱۹۹۸	تعداد افراد در خیابان در طی تمام طول روز و شب، استفاده از خدمات، تعداد رخدادهای فرهنگی و مراسم طی سال، حضور فعالیتهای زندگی در خیابان و به طور کلی احساس زنده بودن مکان
خراسانی زاده، ۱۳۹۹	تنوع کاربری، فعالیت اجتماعی و تعاملات، آسایش و راحتی، جذب مردم، کیفیت منظر، احساس شادی
راد جهانبانی و پرتوی، ۱۳۹۰	نشاط و سرزندگی ساکنان، سرزندگی فعالیتها و مغازهها، سرزندگی حرکت افراد پیاده
پاکزاد، ۱۳۸۶	تنوع در کالبد، عملکرد و کاربری، بهره گیری از عناصر طبیعی، دعوت کنندگی و حضور افراد، امنیت
لاندری، ۲۰۰۰	تنوع، دسترسی، ایمنی و امنیت، هویت و تمایز، خلاقیت و ارتباط، تشریک مساعی، ظرفیت سازمانی و رقابت
جعفری، ۱۳۸۹	گوناگونی فعالیتها، کیفیت امنیت محیط برای فعالیتها، تناسب بصری، غنای حسی، گوناگونی فرمها، تنوع رنگ، امنیت، آسایش اقلیمی، کیفیت اصوات و رایحه محیط، تقلیل آلودگیها
واپت ^۱ ، ۱۹۸۰	نفوذپذیری کالبدی و بصری، عدم اختلاف سطحهای شدید در فضاهای شهری، تأمین امکانات برای نشستن
گومز ^۲ ، ۲۰۲۲	تنوع عملکردی، تعاملات اجتماعی، دسترسی، تمرکز

منبع: نگارندگان

ارزش گذاری معیارهای سرزندگی بر اساس نظریه اندیشمندان

با توجه به مؤلفه‌های مطرح شده از هر یک از نظریه پردازان، ۱۳ آیتم پرتکرار در این مباحث مطرح می‌گردد که برای دستیابی مشخص‌تر به مؤلفه‌های مطرح شده از دید نظریه‌پردازان و همچنین میزان اهمیت هر کدام با توجه به میزان تکرارشان در نمودار زیر، آنالیزهای مربوطه استخراج می‌گردد.

نمودار(۱): ارزش گذاری معیارهای سرزندگی بر اساس نظریه اندیشمندان

منبع: نگارندگان

¹William-h-whyte

²Gomez Varo

با توجه به نمودار فوق مؤلفه "تنوع و جذابیت" به عنوان مهمترین فاکتور به دلیل بیشترین تکرار و بعد از آن مؤلفه "نفوذپذیری" و "حضورپذیری افراد" به ترتیب در رتبه دوم و سوم اهمیت قرار می‌گیرند. در نهایت هفت مؤلفه اصلی در این زمینه که بیشترین میزان ارزش را در نمودار داشتند که عبارتند از: جذابیت، نفوذپذیری، حضورپذیری، امنیت، آسایش، موقعیت مکان و خوانایی انتخاب شدند.

محدوده مورد مطالعه

شیراز یک از شهرهای بزرگ ایران و مرکز استان فارس است. این شهر همواره به عنوان یکی از بزرگترین مراکز فرهنگی تاریخی در عرصه ملی و بین‌المللی مطرح بوده است و به دلیل آثار ارزشمند تاریخی، جاذبه‌های طبیعی و کالبدی همیشه مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی بوده است. شیراز با وجود چهره‌های برجسته ادبی فرهنگی و تاریخی در عرصه ملی و بین‌المللی به پایتخت شعر و ادب ایران مشهور است و علاوه بر جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی با دارا بودن اماکن و بقاع فراوان مذهبی و وجود حرم حضرت شاهچراغ (ع) به عنوان سومین حرم اهل بیت در ایران شناخته شده است. از سوی دیگر مطابق پیش نویس برنامه ملی توسعه گردشگری، وظیفه‌ای بزرگ بر دوش شهر قرار گرفته و آن را با بیش از ۱۵۰ جاذبه تاریخی فرهنگی و طبیعی مرکز پنجمین منطقه گردشگری کشور به عنوان قلب پرشیا معرفی می‌کند. (مهندسان مشاور شهر و خانه، ۱۳۸۲) در این پژوهش شهر شیراز به عنوان شهری با سابقه تاریخی و فرهنگی و محل زندگی، هنرمندان، شاعران و عارفان، به عنوان بستر تحقیق انتخاب شده است. نمونه‌های موردی پژوهش نیز باغ آرامگاه حافظ و سعدی است که از جمله شخصیت تأثیرگذار در حوزه فرهنگ هستند.

■ حافظیه

حافظیه آرامگاه خواجه شمس‌الدین محمد متخلص به حافظ و ملقب به لسان‌الغیب است که در سال ۷۲۶ هجری قمری در شیراز به دنیا آمد و در همین شهر نیز به کسب علم و دانش مشغول گردید. وی نزد استادان معروف آن دوره به کسب علم و دانش پرداخت و سپس وارد عالم سیر و سلوک گردید. وی در سال ۷۹۱ هجری قمری چشم از جهان فروبست و او را در گورستان مصلائی شیراز به خاک سپردند. شصت و پنج سال پس از درگذشت حافظ شمس‌الدین محمد یغمایی بر فراز قبر حافظ ساختمان گنبدی ساخت. از زمان ساخت بنا تاکنون تعمیرهای بسیاری انجام گرفته اما بنیادی‌ترین کار در زمان کریمخان زند انجام گرفت. او ساختمانی اساسی بر آرامگاه حافظ ساخت (خرمایی، ۱۳۸۸). در طراحی الگوی بنای حافظیه می‌توان به این موضوع اشاره کرد که محل قرارگیری آرامگاه همانند الگوی قرارگیری کوشک در باغ است. علاوه بر آن نشاندهنده نظم، تعادل، مرکزگرایی، محورگرایی، درونگرایی و هندسه خاص و چهاربخشی معماری باغ-آرامگاه است (یارمحمودی، ۱۴۰۰).

■ سعدیه

آرامگاه سعدی در کوی سعدی و تنگ سعدی در شما شیراز قرار دارد و زیارتگاه عارفان و دوستداران او می‌باشد. آرامگاه کنونی او پس از ویرانی آرامگاهی که بر فراز قبر سعدی کریم خان زند می‌سازد در سال ۱۳۳۱ خورشیدی ساخته می‌شود. از زمان مرگ سعدی تا به امروز آرامگاه وی را افراد بسیاری بازسازی کرده‌اند. در زمان زندیه کریمخان زند بنایی ارزشمند بر قبر سعدی ساخت و سنگ مزاری که هنوز باقی است را تهیه و بر آن نصب کرد. بنایی که کریمخان از آجر ساخته بود به صورت دو طبقه بود. (خرمایی، ۱۳۸۸) مقبره به صورت برون‌گرا طراحی شده، زیرا سعدی اهل سفر و گشت و گذار بوده است. دیدن مقبره به سهولت و به محض ورود به باغ، نشان دهنده سادگی و صمیمیت شاعر است. محورگرایی در آرامگاه سعدی به گونه‌ای است که در ذهن ناظر از بدو ورود، درک اولیه‌ای از باغ حاصل می‌شود. بنابراین محور اصلی باغ، عریضتر و در حدفاصل ورودی و مقبره قرار دارد به علاوه حضور پررنگ عنصر آب در محور اصلی باغ-آرامگاه، نشان دهنده اهمیت و مقدس بودن آن است (یارمحمودی، ۱۴۰۰).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و بر اساس ماهیت و روش توصیفی تحلیلی است که با هدف بررسی سرزندگی شهری و وضعیت شاخص‌های آن در آرامگاه حافظ و سعدی در شهر شیراز انجام شده است. گردآوری اطلاعات به دو صورت اسنادی (کتابخانه‌ای) و پیمایشی (پرسشنامه) صورت گرفته است. در ابتدا از طریق بررسی متون داخلی و خارجی مرتبط با موضوع شاخص‌ها و متغیرهای مورد نیاز در موضوع سرزندگی شهری استخراج شد، بدین صورت که هفت شاخص جدآییت، نفوذپذیری، حضور پذیری، امنیت، آرامش، موقعیت مکان و خوانایی برای پژوهش در نظر گرفته شد. جامعه آماری پژوهش شامل بازدیدکنندگان بالای ۱۸ سال می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۰ نفر انتخاب شد که برای دقت بیشتر ۲۴۰ پرسشنامه با شیوه غیرتصادفی جمع آوری شد. برای بررسی روایی پرسشنامه از نظر متخصصان در این حوزه استفاده شد. همچنین برای سنجش پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده شد که نتیجه به دست آمده نشان دهنده پایایی بالای ابزار مورد نیاز بوده است. برای تحلیل و تجزیه پرسشنامه‌ها از نرم‌افزار spss استفاده شد.

پایایی پرسشنامه

در این مطالعه ۳۰ پرسشنامه قبل از توزیع نهایی، در بین گروه هدف توزیع شد، داده‌ها وارد برنامه نرم‌افزاری SPSS گردید و آلفای کرونباخ پرسشنامه بدست آمد؛ که نتایج حاصله از آن در جدول شماره ۳، ارائه شده است.

جدول (۳): مقدار آلفای کرونباخ به دست آمده متغیرها

متغیرها	آلفای کرونباخ
امنیت	تک سؤال
تنوع و جذابیت	۰/۷۸
نفوذپذیری	۰/۷۱۱
موقعیت مکان	۰/۶۵۰
حضورپذیری	۰/۶۹۲
آسایش	۰/۷۳۵
خوانایی	۰/۷۰۵
سرزندگی در فضا	۰/۸۳۴

منبع: نگارندگان

مقدارهای آلفای کرونباخ بدست آمده برای متغیرهای پژوهش از ۰/۶۵۰ تا ۰/۸۳۴ نوسان می کند که همگی قابل قبولی می باشند و پایایی پرسشنامه را تأیید می کنند.

اطلاعات توصیفی یافته های پژوهش

در این بخش به بررسی نتایج و تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات جمع آوری شده می پردازیم. ابتدا یافته های توصیفی متغیرهای پژوهش و پس از آن نتایج تحلیل هایی که برای بررسی سؤالات و فرضیه های پژوهش صورت گرفته اند. لازم به ذکر است که تحلیل ها با استفاده از نرم افزار SPSS 20 انجام شده است. به منظور بررسی اطلاعات توصیفی، میانگین، انحراف معیار و حداقل و حداکثر نمره آزمودنی در متغیرهای پژوهش حاضر، مورد بررسی قرار گرفت که نتایج حاصل در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

جدول (۴): اطلاعات توصیفی یافته های پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره
امنیت	حافظیه	۱/۸۱	۱/۰۷	۵
	سعديه	۲/۱۱	۱/۲۳	۵
تنوع و جذابیت	حافظیه	۳۸/۰۸	۹/۰۵	۵۴
	سعديه	۳۴/۴۶	۷/۳۶	۵۵
نفوذپذیری	حافظیه	۳۴/۶۲	۷/۵۰	۵۰
	سعديه	۳۴/۴۶	۶/۷۲	۵۲
موقعیت مکان	حافظیه	۱۵/۰۱	۳/۶۲	۲۴
	سعديه	۱۵/۴۹	۴/۲۸	۲۶
حضورپذیری	حافظیه	۲۳/۲۹	۵/۵۲	۳۴
	سعديه	۲۲/۲۴	۴/۹۰	۳۴
آسایش	حافظیه	۳۴/۳۶	۷/۸۹	۵۲

۵۳	۲۳	۶/۷۷	۳۴/۵۷	سعدیه	
۳۱	۸	۵/۱۱	۱۹/۳۸	حافظیه	خوانایی
۳۳	۱۰	۴/۹۶	۱۸/۶۹	سعدیه	
۸۵	۲۶	۱۳/۰۲	۶۱/۲۰	حافظیه	سرزندگی در فضا
۹۲	۳۸	۱۱/۵۱	۶۱/۹۸	سعدیه	

منبع: نگارندگان

بررسی پرسش‌های تحقیق

پرسش اول: چه معیارهایی باعث افزایش حس سرزندگی در فضاهای گردشگری می‌شوند؟
فرضیه اول: به نظر می‌رسد مؤلفه‌هایی چون تنوع و جذابیت، آسایش، حضورپذیری مردم، نفوذپذیری، موقعیت مکان، امنیت و خوانایی باعث بالا بردن حس سرزندگی در فضاهای گردشگری می‌شوند. به منظور بررسی رابطه بین این مؤلفه‌ها با حس سرزندگی در فضاهای گردشگری، در جدول شماره ۵ ضریب همبستگی پیرسون بین این مؤلفه‌ها ارائه شده است.

جدول (۵): ماتریس هم بستگی متغیرهای پژوهش

سرزندگی در فضا		متغیر
سطح معناداری	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۱	۰/۴۸۶	امنیت
۰/۰۰۱	۰/۹۴۹	تنوع و جذابیت
۰/۰۰۱	۰/۹۲۵	نفوذپذیری
۰/۰۰۱	۰/۷۹۶	موقعیت مکان
۰/۰۰۱	۰/۸۷۷	حضورپذیری
۰/۰۰۱	۰/۹۳۳	آرامش
۰/۰۰۱	۰/۸۱۵	خوانایی

منبع: نگارندگان

با توجه به اینکه سطح معناداری مربوط به هر ضریب هم بستگی کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین ضریب همبستگی مربوط به هر مؤلفه با سرزندگی در فضا معنادار می‌باشد. با توجه به اینکه تمام ضرایب هم بستگی مثبت می‌باشند بنابراین رابطه بین آن‌ها مثبت می‌باشد و می‌توان نتیجه گرفت که؛ مؤلفه‌هایی چون تنوع و جذابیت، آرامش، حضورپذیری مردم، نفوذپذیری، موقعیت مکان، امنیت و خوانایی باعث بالا بردن حس سرزندگی در فضاهای گردشگری می‌شوند و فرضیه تأیید می‌شود.

پرسش دوم: مهمترین معیار افزایش دهنده سرزندگی در فضاهای گردشگری چیست؟
فرضیه دوم: تنوع و جذابیت مهمترین عامل افزایش دهنده سرزندگی در فضاهای گردشگری است.
 جهت بررسی فرضیه دوم به برازش مدل رگرسیونی همزمانی می‌پردازیم:

جدول (۶): بررسی معناداری مدل رگرسیون (آنالیز واریانس)

ضریب تعیین R^2	آماره F	سطح معناداری
۰/۳۸۳	۷۲۳/۸۱۰	۰/۰۰۱

منبع: نگارندگان

همانگونه که در جدول آنالیز واریانس مشاهده می‌شود؛ مقدار آماره F و سطح معناداری مربوطه، معنی‌داری مدل رگرسیونی را تأیید نمی‌کند (مقدار سطح معنی‌داری از ۰/۰۵ کوچکتر نمی‌باشد). هم چنین مقدار ضریب تعیین برابر ۰/۳۸۳ می‌باشد؛ یعنی مؤلفه‌های تنوع و جذابیت، آرامش، حضورپذیری مردم، نفوذپذیری، مکان، امنیت و خوانایی ۰/۳۸۳ از تغییرات متغیر سرزندگی در فضاهای گردشگری را بیان می‌کند.

جدول (۷): رگرسیون سرزندگی در فضاهای گردشگری بر مؤلفه‌ها

متغیر پیش بین	ضریب بتا	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲/۴۶۸	۰/۰۱۱
امنیت	۰/۱۹۱	۰/۳۲۷
تنوع و جذابیت	۰/۵۶۶	۰/۰۰۱
نفوذپذیری	۰/۳۵۲	۰/۰۰۱
موقعیت مکان	۰/۲۰۲	۰/۰۴۵
حضورپذیری	۰/۲۲۱	۰/۰۰۸
آرامش	۰/۴۲۳	۰/۰۰۱
خوانایی	۰/۱۴۱	۰/۱۷۷

منبع: نگارندگان

با توجه به مقادیر بدست آمده در جدول مشاهده می‌شود که مقدار سطح معنی‌داری تنوع و جذابیت، آرامش، حضورپذیری مردم، نفوذپذیری و مکان کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین این مؤلفه‌ها دارای ضریب بتایی با تأثیر معنادار بر سرزندگی در فضاهای گردشگری می‌باشند. با توجه به مقادیر بتا برای هر مؤلفه مشاهده می‌شود که بیشترین ضریب تأثیر به مؤلفه تنوع و جذابیت مربوط می‌باشد بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که؛ تنوع و جذابیت مهمترین عامل افزایش دهنده سرزندگی در فضاهای گردشگری است و فرضیه تأیید می‌گردد.

پرسش سوم: کدامیک از بناهای آرامگاه حافظ و آرامگاه سعدی دارای سرزندگی بیشتری می‌باشند؟

فرضیه سوم: آرامگاه حافظ از لحاظ سرزندگی دارای وضعیت مناسب‌تری نسبت به آرامگاه سعدی است. جهت آزمون فرضیه سوم از آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (MANOVA) استفاده می‌گردد.

جدول (۸): تحلیل واریانس چندمتغیره برای بررسی میزان سرزندگی در فضای گردشگری حافظیه و سعدیه

نام آزمون	مقدار	سطح معناداری
آزمون اثر پیلاپی	۱/۶۶	۰/۱۲۸
آزمون لامبدای ویلکز	۱/۶۶	۰/۱۲۸
آزمون اثر هلتنینگ	۱/۶۶	۰/۱۲۸
آزمون بزرگترین ریشه روی	۱/۶۶	۰/۱۲۸

منبع: نگارندگان

همانطور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود یافته‌های حاصل از تحلیل واریانس چند متغیری (Manova) حاکی از این است که سطح معناداری مربوط به آزمون‌ها از ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد؛ بنابراین از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشد. لذا می‌توان گفت که بین میزان سرزندگی در فضای گردشگری حافظیه و سعدیه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. برای بررسی دقیقتر، در ادامه از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه (Anova) در متن مانوا استفاده گردید.

جدول (۹): نتایج تحلیل واریانس یک طرفه روی زیرمتغیرهای میزان سرزندگی در فضای گردشگری حافظیه

و سعدیه

منبع اثر	متغیر ملاک	مقدار F	سطح معناداری
گروه	امنیت	۱/۲۳۱	۰/۲۷۰
	تنوع و جذابیت	۰/۲۶۳	۰/۶۱۰
	نفوذپذیری	۰/۰۶۹	۰/۷۹۳
	موقعیت مکان	۰/۲۹۱	۰/۵۹۱
	حضورپذیری	۰/۸۹۵	۰/۳۴۷
	آسایش	۰/۰۱۷	۰/۸۹۶
	خوانایی	۰/۷۴۶	۰/۳۹۰

منبع: نگارندگان

با مقایسه سطح معناداری حاصل از آزمون آنوا؛ در متغیرهای امنیت، تنوع و جذابیت، نفوذپذیری، مکان، حضورپذیری، آسایش و خوانایی سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر می‌باشند؛ بنابراین این متغیرها در دو گروه دارای تفاوت معنادار نمی‌باشد.

نتیجه تحقیق

فضاهای گردشگری به منزله یکی از فضاهای عمومی شهری، یکی از مهم‌ترین کاربری‌های موجود در شهرهای توریستی هستند که وجود سرزندگی در آنها، بستری مناسب را برای نقش‌های متعدد اقتصادی، اجتماعی و... فراهم می‌کند. این پژوهش درصدد ارزیابی مفهوم سرزندگی در فضاهای گردشگری آرامگاه حافظ و سعدی در شهر شیراز می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مؤلفه‌هایی چون تنوع و جذابیت، آسایش، حضورپذیری مردم، نفوذپذیری، موقعیت مکان، امنیت و خوانایی باعث بالا بردن حس سرزندگی در فضاهای گردشگری می‌شوند و فرضیه اول تأیید می‌شود. همچنین مطابق آنچه در فرضیه دوم مطرح گردید، تنوع و جذابیت به عنوان مهم‌ترین عامل افزایش دهنده سرزندگی در فضاهای گردشگری به شمار می‌رود. در ادامه نتایج پژوهش بیان می‌کند که تفاوت معناداری میان متغیرهای مورد پژوهش در آرامگاه سعدی و حافظ وجود ندارد. لذا خلاف فرضیه سوم ثابت شد. دقت در نتایج به دست آمده لزوم توجه به مؤلفه‌های اثربخش بر احساس سرزندگی در فضاهای عمومی و گردشگری را بیان کرده و نشان می‌دهد که به کارگیری این عوامل می‌تواند در کیفیت بخشیدن به فضاهای زندگی به میزان قابل توجهی مفید و مؤثر باشد. در نهایت نتایج این پژوهش می‌تواند در جهت بازنگری و ارتقای کیفی فضاهای شهری و افزایش سرزندگی این فضاها مورد استفاده قرار گیرد.

منابع و مآخذ:

- ۱- هشتجین، مهسا (۱۴۰۰)، تحلیل سرزندگی در فضاهای مجموعه‌های مسکونی، مجله دانش شهرسازی، ۵(۱)، ۱۱۳-۱۲۹.
- ۲- هدایت نژاد کاشی، مصطفی (۱۳۹۸). سرزندگی شهری مفهومی میان رشته ای. مجله مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۶(۲۰)، ۷۵-۱۰۷.
- ۳- خرمایی، محمد کریم (۱۳۸۹). شیراز شهر آسمانی، فرهنگ پارس. شیراز.
- ۴- یارمحمودی، زهرا و نیکنهاد، فاطمه (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی نحوه انعکاس اندیشه شاعر و طراح بر معماری باغ مزار (نمونه‌های موردی: باغ آرامگاه حافظ و سعدی). مجله هنر و تمدن شرق، ۹(۳۲)، ۲۹-۴۴.
- ۵- جیکوبز، جین (۱۳۸۶). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی. مترجم: حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، چاپ اول، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- ۶- معرب، یاسر (۱۳۹۵). تحلیل و بررسی سرزندگی پارک‌های جدید شهری. آمایش جغرافیایی فضا، ۲۰، ۲۰۸-۱۹۳.
- ۷- عارف حسینی، سید علی (۱۴۰۰). سنجش و ارزیابی ابعاد سرزندگی در انواع فضاهای عمومی کلانشهر تبریز. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۴(۵۲)، ۶۵-۹۱.
- ۸- حیدرزاده، احسان (۱۴۰۰). تحلیلی بر سرزندگی خیابانهای تجاری شهری. جغرافیای اجتماعی شهری، ۸(۲)، ۲۴۵-۲۶۵.
- ۹- حسینی، علی (۱۴۰۱). تحلیل نقش فضاهای عمومی در ارتقای سرزندگی محلات شهری، مجله جغرافیا و توسعه شهری، ۱، ۱۷۵-۱۹۸.
- ۱۰- خراسانی زاده، فرنوش (۱۳۹۹). تبیین ساختاری عوامل مؤثر بر سرزندگی در فضاهای عمومی شهری اصفهان از دیدگاه شهروندان و گردشگران. نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۴(۷۲)، ۱۵۱-۱۸۱.
- ۱۱- کشاورز، امیر (۱۳۷۸). رابطه بین سرزندگی و ویژگی‌های جمعیت شناختی با شادکامی در مردم شهر اصفهان. مطالعات روان شناختی، ۴، ۶۳-۴۵.
- ۱۲- حبیبی، داود (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر افول حس سرزندگی و زیست پذیری در بافت‌های تاریخی و فرسوده، شهر ایرانی اسلامی، ۱۴، ۷۷-۷۶.
- ۱۳- عظمتی، سعید و صالح پور، بهرام (۱۴۰۰). امکان سنجی ارتقا سطح سرزندگی در فضای باز دانشگاهی از نگاه کاربران فضا به روش مدلیابی معادلات ساختاری، معماری و شهرسازی پایدار، ۹(۲)، ۲۱۵-۲۲۷.
- ۱۴- اسکویی، ارس (۱۴۰۰). سنجش شاخصه‌های سرزندگی شهری در سکونتگاههای غیررسمی. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۹(۱)، ۱۴۳-۱۶۳.
- ۱۵- موسوی، میرنجف (۱۴۰۰). ارائه استراتژی جهت ارتقا حس زندگی در فضاهای شهری، فصلنامه توسعه پایدار شهری، ۳(۷)، ۱-۱۷.
- ۱۶- شجاعی، دلارام (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقاء اجتماع پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران. باغ نظر، ۳۴، ۱۰۸-۹۳.
- ۱۷- سرور، هوشنگ و اصغری، رویا (۱۴۰۰). تحلیل فضاهای عمومی شهرها از منظر رهیافت سرزندگی. برنامه‌ریزی فضایی، ۴، ۳۹-۵۸.

- ۱۸- خستو، مریم (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری. هویت شهر، ۶، ۷۴ - ۶۳.
- ۱۹- محدی، ندا (۱۳۹۴). نقش مبلمان شهری در سرزندگی پیاده راههای بافت تاریخی. پژوهشهای منظر شهر، ۴، ۶۸ - ۵۹.
- ۲۰- مرباغی، بهروز (۱۳۹۰). مترو معیار سرزندگی شهری. جستارهای شهرسازی، ۳۶، ۶۲ - ۵۵.
- ۲۱- دادپور، سارا (۱۳۹۱). معیارهای سرزندگی فضاهای شهری. جستارهای شهرسازی، ۳۷، ۳۹ - ۳۴.
- ۲۲- لطیفی، غلامرضا (۱۳۹۳). مقایسه تطبیقی سرزندگی شهری در محلات مجیدیه جنوبی و سعادت آباد تهران. مدیریت شهری، ۳۴، ۴۰ - ۲۷.
- ۲۳- آزاد ارمکی، مرضیه (۱۴۰۰). احیا زندگی شبانه در بافت شهری خیابان لاله زار. جامعه شناسی فرهنگ و هنر، ۲، ۱ - ۳۲.
- ۲۴- گلکار، کوروش (۱۳۷۹). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. صغه، ۳۲، ۶۵ - ۳۸.
- ۲۵- محمدی، محمود (۱۳۹۲). ارزیابی مؤلفه‌های کیفیت فضای شهری بر میزان مطلوبیت مسیرهای پیاده گردشگری. معماری و شهرسازی ایران، ۵، ۳۲ - ۱۵.
- ۲۶- بازوبندی، فرشاد (۱۳۹۳). نقش سرزندگی در ایجاد تصویر ذهنی شهروندان و میزان بهره‌گیری از فضای شهری. پژوهشهای منظر شهر، ۱، ۴۳ - ۳۳.
- ۲۷- ستاری فرد، شهرام (۱۳۹۴). بررسی نقش مراکز مذهبی در افزایش سرزندگی شهرهای معاصر. مدیریت شهری، ۴۰، ۱۵۸ - ۱۴۱.
- ۲۸- احمدی، علی (۱۳۹۳). بررسی وضعیت سرزندگی بافت‌های هدف برنامه‌های بازآفرینی شهری و ارائه راهکارهای ارتقاء آن. هفت شهر، ۴۸ - ۴۷، ۹۶ - ۸۵.
- ۲۹- شاهپوندی، احمد (۱۳۹۴). بررسی ویژگی‌های کالبدی و اثرگذاری آن بر سرزندگی و زیست پذیری محله‌های قدیم شهری. مرمت و معماری ایران، ۹، ۲۶ - ۱۳.
- ۳۰- عباس زاده، شهاب (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر بهبود کیفیات فضایی پیاده راهها به منظور افزایش سطح تعاملات اجتماعی، مطالعه موردی: محورهای تربیت و ولیعصر تبریز. مطالعات شهری، ۴، ۱۰ - ۱.
- ۳۱- حسنی، علیرضا (۱۳۹۲). ایجاد سرزندگی شبانه شهری با رویکرد طراحی فضاهای ۲۴ ساعته، نمونه موردی خیابان آزادشهر مشهد، سمپوزیوم معماری و شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار
- ۳۲- هاشم پور، پریسا (۲۰۱۶). سرزندگی و معیارهای آن در معماری. کنفرانس بین‌المللی معماری، شهرسازی، مهندسی عمران، هنر، محیط زیست آینده افق و نگاه به گذشته
- ۳۳- طبیبیان، منوچهر (۱۳۹۵). بررسی نقش زیباسازی و ارتقا کیفیت محیط بر سرزندگی شهری، معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۱۷.
- ۳۴- پورا احمد، احمد، زنگنه شهرکی، سعید، و صفایی رینه، مصطفی (۱۳۹۵). تحلیل نقش پیاده راههای شهری در ارتقای سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه‌ی موردی: پیاده راه ۱۷ شهریور تهران). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۴(۲)، ۱۷۵-۱۹۵.
- ۳۵- میکاییلی‌هاچه سو، گلناز (۱۳۹۶). بررسی و ارزیابی تطبیقی سرزندگی شهری در محله‌های اختصاصی و محلات سنتی با رویکرد توسعه پایدار در جغرافیا، جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۴.
- 36-Cowan, R. (2005). The Dictionary of urbanism, street wise press.

- 37-Landry, C. (2000). Urban Vitality: A New Source of Urban Competitiveness. Prince Claus Fund Journal, Archive Issue Urban Vitality-Urban Heroes.
- 38-Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great Cities. New York: Random House.
- 39-Lee, Y. J. (2008). Subjective Quality of Life Measurement in Taipei. Journal of Building and Environment, 43 (7): 1205-1215.
- 40-Marans, R. W. (2003). Understanding Environmental Quality through Quality of Life Studies: The 2001 DAS and Urban Planning 65. Journal of Landscape and Urban Planning, 65: 73-83
- 41-Carmona, M, Heath,T, Oc,T. Tiesdell,S.(2003), Public space urban space: The Dimensions of Urban Design, Architectural Press, London.
- 42-Lang, Jon. (2011). Companion to urban design: City branding,routledge,p.p:551-541
- 43-Trancik, R.(1986). Finding Lost Space: Theory of Urban Design, New York: Van Nostrand Reinhold
- 44-Tibbalds, F.(1990).Making People-friendly Towns: Improving the Public Environment in Town and Cities", Harlow: Longman
- 45-Lynch, K.(1993).The Image of the City", Cambridge, Mass: MIT Press
- 46-Lang, J.(1961).Urban Design - The American Experience, New York: Van Nostrand Reinhold.
- 47-Greene, S.(1992). Cityshape, JAPA, 58(2): 177-189.
- 48-Cooper Marcus, C. & W. Sarkissian.(1986). Housing as if People Mattered, Berkeley: University of California Press
- 49-Bentley et al. (1985). Responsive Environment, a Manual for Designers (pp. 85-95). Oxford Butterworth Architecture.
- 50-Krier,R.(1979). Urban Space,Academy Edition ,London
- 51-Montgomery, J. (1998). Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design. Journal of Urban Design, 3, 93-116
- 52-Lynch, K . (1981). A Theory of Good City Form (Cambridge, MA, MIT Press
- 53-Whyte,W. (1980). social life of small urban space. conservation foundation
- 54-Gehl, John, (1987). "Life Between Buildings", Van Nostrand Reinhold press
- 55-Jin, X., Long, Y., Sun, W., Lu, Y., Yang, W., Tang, J. (2017). Evaluating cities'
- 56-vitality and identifying ghost cities in China with emerging geographical data. Cities.Vol: 63, pp: 98–109